Sygn. akt II UK 709/16

POSTANOWIENIE

Dnia 15 listopada 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Beata Gudowska

w sprawie z wniosku M.R.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w W.
o podleganie ustawodawstwu polskiemu w zakresie ubezpieczeń społecznych,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 15 listopada 2017 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w (…)
z dnia 7 czerwca 2016 r., sygn. akt III AUa (…),

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 7 czerwca 2016 r. Sąd Apelacyjny w (…), III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych oddalił apelację M.R. od wyroku Sądu Okręgowego w W., Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 30 września 2015 r., oddalającego jego odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w W. z dnia 15 kwietnia 2015 r., stwierdzającej, że od dnia 1 września 2014 r. podlega ustawodawstwu polskiemu w zakresie ubezpieczeń społecznych w związku z prowadzeniem w Polsce pozarolniczej działalności.

Sąd drugiej instancji ustalił, że ubezpieczony, prowadzący w Polsce działalność na własny rachunek, zawarł z pracodawcą słowackim – U. s.r.o., umowę o pracę i został zgłoszony przez niego do słowackiej instytucji ubezpieczeniowej jako jego pracownik. Organ rentowy - Zakład Ubezpieczeń Społecznych - po przeprowadzeniu procedury przedmiocie określenia właściwego ustawodawstwa w trybie art. 16 ust. 2 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i

Rady (WE) nr 987/2009 z dnia 16 września 2009 r., dotyczącego wykonywania rozporządzenia (WE) nr 883/2004 w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (Dz.Urz. UE L 284/1 z dnia 30 października 2009 r.; dalej „rozporządzenie nr 987/2009" lub „rozporządzenie wykonawcze") wydał decyzję tymczasową. W toku postępowania Socialna Poistovna poinformowała, że w wyniku kontroli przeprowadzonych przez właściwy Oddział Zakładu Ubezpieczeń Społecznych oraz Państwową Inspekcję Pracy stwierdzono, iż U. s.r.o. jest spółką fikcyjną, a jej pracownicy w rzeczywistości nie świadczą pracy na terenie Słowacji. Tymczasowe określenie ustawodawstwa polskiego stało się ostateczne wobec niewniesienia sprzeciwu przez słowacką instytucję ubezpieczeniową.

W skardze kasacyjnej ubezpieczony zarzucił niewłaściwe zastosowanie art. 288 akapit 2 TFUE w związku z art. 4 ust. 3 TUE przez ich niezastosowanie i wydanie rozstrzygnięcia na podstawie przepisów prawa krajowego zamiast rozporządzeń unijnych, których treści nie można w przedmiotowym zakresie rozszerzać, modyfikować ani uzupełniać, błędną wykładnię art. 13 ust. 3 i niewłaściwe zastosowanie art. 11 ust. 1 i 3 lit. a i art. 3 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (Dz.Urz. UE L 166/1 z dnia 30 kwietnia 2004 r. ze zm.; dalej „rozporządzenie nr 883/2004") oraz naruszenie przepisów postępowania - art. 379 pkt 5 i art. 477^{11} § 2 k.p.c. na skutek nieuwzględnienia przez Sąd drugiej instancji nieważności postępowania, wywołanej pozbawieniem pracodawcy słowackiego, zainteresowanego w sprawie, możliwości obrony swoich przez praw, a także art. 2 pkt 2, art. 5, art. 1 ust. 2 lit. c, art. 6 i 16 rozporządzenia nr 987/2009.

Jako przyczyny przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania wskazał na oczywistość skargi „ze względu na liczne naruszenia przepisów postępowania", a w szczególności art. 379 pkt 5 k.p.c. w związku z art. 477^{11} § 2 k.p.c. przez prowadzenie postępowania dotkniętego nieważnością z uwagi na niezawiadomienie spółki U. s.r.o. i pozbawienie jej możliwości wstąpienia do toczącego się postępowania, a także „błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie licznych przepisów prawa materialnego, co stanowiło jednocześnie rażące naruszenie prawa unijnego i co zostało jednoznacznie potwierdzone przez Sąd

Najwyższy w wyrokach wydanych w analogicznych sprawach z dnia 6 czerwca 2013 r., II UK 333/12 oraz dnia 11 września 2014 r., II UK 587/13". We wniosku ewentualnym postulował przyjęcie skargi kasacyjnej na podstawie art. 398^9 § 1 pkt 1 lub art. 398^9 § 1 pkt 2 k.p.c. „z uwagi na fakt, że w niniejszej sprawie występuje istotne zagadnienie prawne (lub z uwagi na istnienie w niniejszej sprawie potrzeby wykładni przepisu budzącego poważne wątpliwości) w kwestiach:

a. czy art. 3 ust. 2 rozporządzenia wykonawczego znajduje zastosowanie w procedurze notyfikacji, dotyczącej stosowania art. 13 rozporządzenia podstawowego określonej w art. 16 rozporządzenia wykonawczego?

b. czy art. 16 ust. 1 rozporządzenia wykonawczego samodzielnie lub w związku z art. 3 ust. 2 rozporządzenia wykonawczego należy rozumieć w ten sposób, że osoba informująca instytucję o wykonywaniu pracy w dwóch lub więcej państwach członkowskich zobowiązana jest do przedłożenia także dokumentów i dowodów potwierdzających wykonywanie przez nią pracy w innych państwach członkowskich?".

W przypadku odpowiedzi twierdzącej na te pytania, wskazał kwestię, „czy dla tymczasowego określenia ustawodawstwa właściwego zgodnie z art. 16 ust. 2 rozporządzenia wykonawczego wystarczającym dokumentem potwierdzającym wykonywanie pracy najemnej w innym państwie członkowskim jest umowa o pracę, czy też instytucja miejsca zamieszkania może żądać od osoby informującej dodatkowych dowodów potwierdzających rzeczywiste wykonywania pracy w innym państwie członkowskim (takich jak bilety, rachunki za zakwaterowanie w innym państwie członkowskim), a zatem czy ciężar dowodu wykonywania pracy w innym państwie członkowskim spoczywa wyłącznie na osobie informującej, czy także na instytucji miejsca zamieszkania, w szczególności w zakresie, w jakim podaje ona w wątpliwość okoliczności wskazane przez osobę informującą?

c. czy art. 16 ust. 4 w zw. z art. 2 ust. 2 i punktem 10 preambuły rozporządzenia wykonawczego należy rozumieć w ten sposób, że na instytucji miejsca zamieszkania ciąży obowiązek zwrócenia się do instytucji właściwej państwa członkowskiego, w której osoba informująca wykonuje pracę najemną, w celu wyjaśnienia wątpliwości, czy osoba rzeczywiście wykonuje pracę w tym państwie i czy wykonywana praca nie ma charakteru marginalnego?

d. czy art. 5 rozporządzenia wykonawczego należy rozumieć w ten sposób, że instytucja państwa zamieszkania nie może skutecznie podważyć ważności postanowień umowy o pracę, na podstawie której został wydany przez instytucję innego państwa członkowskiego dokument potwierdzający zgłoszenie osoby do ubezpieczenia społecznego w tym innym państwie członkowskim?

e. czy w sytuacji, w której instytucja miejsca zamieszkania ustala ustawodawstwo tymczasowe, a instytucja miejsca wykonywania pracy informuje o niemożności zaakceptowania tego ustalenia, to czy instytucja miejsca zamieszkania nie powinna w myśl art. 5 ust. 2 rozporządzenia wykonawczego powziąć uzasadnionych wątpliwości co do takiej informacji, w szczególności gdy stanowisko instytucji miejsca wykonywania pracy nie jest poparte stosownym materiałem dowodowym, a pismo nie zostało wydane w żadnej szczególnej formie i czy ta rozbieżność pomiędzy stanowiskiem instytucji miejsca zamieszkania ustalającej ustawodawstwo tymczasowe oraz stanowiskiem instytucji miejsca wykonywania pracy o niemożności zaakceptowania tego ustalenia przy równoczesnym ważnym zgłoszeniu do ubezpieczeń społecznych w państwie wykonywania pracy nie powinno prowadzić do uskutecznienia w pełnym zakresie procedury dialogu i koncyliacji określonej tak w art. 6 jak i art. 16 rozporządzenia wykonawczego ?”.

Na podstawie art. 267 akapit 3 TFUE, ze względu na obowiązek wystąpienia przez Sąd Najwyższy jako sąd, którego orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu w świetle prawa krajowego, wniósł o wystąpienie do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z pytaniami prejudycjalnymi o treści ujętej w pkt. a-e, z uwagi na istotne wątpliwości co do rzeczywistej treści art. 3 ust. 2, art. 5, art. 6 oraz art. 16 ust. 2-4 rozporządzenia wykonawczego. Wskazał, że odpowiedzi na powyższe pytania nie były dotychczas przedmiotem orzecznictwa TSUE, a kwestie te mają podstawowe znaczenie dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy”.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz wyroku Sądu pierwszej instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania (art. 398^{15} § 1 k.p.c.) albo o uchylenie zaskarżonego wyroku i rozstrzygnięcie co do istoty sprawy przez orzeczenie, że od dnia 1 września 2014 r. podlega w zakresie ubezpieczenia społecznego ustawodawstwu słowackiemu (art. 398^{16} § 1 k.p.c.).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398^9 § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, jeżeli istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, jeżeli zachodzi nieważność postępowania lub jeżeli skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona.

W sprawie nie zachodzi zarzucana nieważność postępowania przed Sądem pierwszej instancji, mająca wynikać z niezawiadomienia o toczącym się postępowaniu U. s.r.o. Status procesowy tego podmiotu nie jest kształtowany pozostawaniem w sferze stosunku ubezpieczenia społecznego w znaczeniu materialnoprawnym, do którego odnosi się zaskarżona decyzja organu rentowego (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 5 kwietnia 2001 r., II UKN 310/00, OSNP 2003 nr 2, poz. 45, czy z dnia 8 grudnia 2000 r., II UKN 128/00, OSNAPiUS 2002 nr 15, poz. 368). Jego prawa i obowiązki nie wynikają z podstawy prawnej zaskarżonej decyzji, jak też wynik sprawy toczącej się przed sądem ubezpieczeń społecznych nie dotyczy go bezpośrednio (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 kwietnia 2005 r., I UK 236/04, OSNP 2006 nr 1-2, poz. 28).

Pracodawca osoby wykonującej pracę najemną w jednym państwie członkowskim, która równocześnie wykonuje pracę na własny rachunek w innym państwie Unii Europejskiej (art. 13 ust. 3 rozporządzenia nr 883/2004), nie jest stroną ani zainteresowanym w postępowaniu uregulowanym w art. 16 rozporządzenia nr 987/2009 z dnia 16 września 2009 r. dotyczącym wykonywania rozporządzenia (WE) nr 883/2004 w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (Dz.Urz. UE L 284/1 z dnia 30 października 2009 r.) Nie jest więc stroną określaną w art. 477^{11} § 1 k.p.c. jako zainteresowany w postępowaniu wszczętym odwołaniem tego ubezpieczonego od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w przedmiocie podlegania polskiemu ustawodawstwu w zakresie ubezpieczeń społecznych z tytułu wykonywania działalności pozarolniczej na terenie Polski. Na tym stanowisku stanął także Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 14 lipca 2016 r., II UK 297/15 (Monitor Prawa Pracy 2016 nr 11, s. 603).

Status zainteresowanego jako strony w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych i jego legitymacja do udziału w niej, zakłada istnienie stosunku ubezpieczenia społecznego jako źródła jego praw lub obowiązków oraz ich zależności od rozstrzygnięcia sprawy, tymczasem stosunek ubezpieczenia wynikający z zatrudnienia na terenie Słowacji nie powstaje w polskim systemie ubezpieczeń społecznych, a jedynie normy kolizyjne art. 13 ust. 3 rozporządzenia nr 883/2004 stanowią, że osoba podejmująca pracę najemną w innym państwie Unii Europejskiej podlega w zakresie ubezpieczeń społecznych ustawodawstwu tego państwa członkowskiego, w którym wykonywana jest praca najemna.

Stwierdzenie spełnienia warunków ubezpieczenia społecznego w systemie prawnym państwa wykonywania pracy podlegającego koordynacji na podstawie rozporządzenia nr 883/2004 dokonują organy właściwe do stosowania tego prawa, zatem kształtowanie stosunków ubezpieczenia społecznego na terenie Słowacji pozostaje w wyłącznej kognicji sądów słowackich i ocena stosunku prawnego stanowiącego tytuł ubezpieczenia społecznego w innym państwie członkowskim przez instytucję miejsca zamieszkania osoby wnoszącej o ustalenie właściwego ustawodawstwa nie jest dopuszczalna (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 czerwca 2013 r., II UK 333/12, OSNP 2014 nr 3, poz. 47).

W wyroku z dnia 6 czerwca 2013 r., II UK 333/12, Sąd Najwyższy wyjaśnił, jak powinna przebiegać procedura dotycząca określenia mającego zastosowanie ustawodawstwa, przewidziana w powołanych w skardze przepisach prawa unijnego i uzupełnił swe stanowisko w wyrokach z dnia 21 stycznia 2016 r., III UK 61/15 (dotychczas niepublikowanym) i z dnia 23 listopada 2012 r., II UK 103/12 (OSNP 2013 nr 19-20, poz. 238), a przede wszystkim w wyroku z dnia 11 września 2014 r., II UK 587/13 (OSNP 2016 nr 1, poz. 13). Każdy organ wydaje decyzję o podleniu ubezpieczeniu społecznemu w zakresie swej nienaruszalnej właściwości. Jeżeli zatem słowacka instytucja ubezpieczeniowa nie zakwestionowała tymczasowej decyzji polskiego organu ubezpieczeń społecznych, to dowiedzenie faktu wykonywania pracy może być tylko przedmiotem skargi w słowackim systemie rozpoznawania spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych. Polskie sądy nie mogą zmienić jej decyzji (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2017 r., II UK 382/16, niepubl., wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 kwietnia 2017 r., II UK

248/16, niepubl., oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2017 r., II UK 382/16, niepubl.).

W konsekwencji argumenty wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania opartego na stwierdzeniu o jej oczywistej zasadności w zakresie naruszenia prawa materialnego są nieprzekonujące, zwłaszcza że skarżący odniósł je w istocie do ustaleń faktycznych oraz oceny dowodów, co - jak wynika z art. 398^{3} § 3 oraz art. 398^{13} § 2 k.p.c. - nie stanowi przedmiotu kontroli kasacyjnej.

Wniosek oparty na przesłankach kasacyjnych ujętych w art. 398^{9} § 1 pkt 1 i 2 k.p.c. natomiast nie dotyczy zagadnienia prawnego o znaczeniu dla rozwoju prawa lub jako precedensu dla rozstrzygnięcia innych podobnych spraw, a przede wszystkim nie został sformułowany w postaci choćby porównywalnej z formułowaniem zagadnienia prawnego budzącego poważne wątpliwości, o którym stanowi art. 390 § 1 k.p.c., ogólnie tylko przedstawiając wątpliwości co do analizowanej instytucji prawnej.

Poza tym skarga kasacyjna nie może być uznana za oczywiście uzasadnioną, jeżeli o występowaniu tej przesłanki miałoby świadczyć naruszenie przepisów prawa, których wykładnia nasuwa tak duże wątpliwości, że konieczne jest ich wyjaśnienie przez Sąd Najwyższy w ramach sformułowanego w sprawie zagadnienia prawnego.

Uwzględniając to, Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania (art. 398^{9} § 2 k.p.c.).

as